

Milouska Meulens

Vroeger

Het was november 2009. Zij droeg een oranje T-shirt. In het zwart van haar irissen glommen sterren, net als in die van mij op een schoolfoto, toen, vroeger. De lichtjes in mijn ogen waren reflecties van de flitslampen; die van haar straalden van nature, van pure pret. Om haar *bantu knots* had ze elastiekjes gedraaid. Geel, groen, roze – alle neonkleuren. Ik had linten in rood, wit en blauw, toen, vroeger. Wij zagen onszelf weerspiegeld in elkaars blik. Zij zag de vrouw die ze ooit kon worden, ik zag het meisje dat ik ooit was.

Ze keek naar me op, ik bewonderde haar moed en levenslust. Die had ze behouden ondanks ‘vroeger’. In dat ene woord zat haar hele verleden: haar Curaçaose moeder, verhuizen naar een ander land, de wisselende stiefvaders en uiteindelijk het medische kindertehuis in Oostvoorne waar zij was beland na het kastje en de muur, wal en schip, regen en drup.

‘Als ik u zie, denk ik dat ik dat ook kan doen later,’ zei ze.

Het was niet de eerste keer dat ik zoiets hoorde. Zeker tien, twintig of misschien wel vijftig kinderen hadden me al eerder gezegd hoe trots ze waren om mij daar te zien staan, op de televisie, in dat programma. Vlak na de aardbeving schreef een tweeling uit Haïti me

dat ze door mij wisten dat hun haar óók mooi was. Gewoon zoals het uit hun hoofdhuid kwam, zonder chemische behandeling om het glad te maken, zonder synthetische vlechten om het lang te maken.

Maar dit was wel de eerste keer dat ik de beslissing nam om rolmodel te zijn. Niet tegen wil en dank, maar als bewuste keuze. Niet per ongeluk omdat het er nou eenmaal bij hoorde, of als *package deal* inbegrepen bij mijn werk als presentator en verslaggever, maar als de verantwoordelijkheid die ik wilde dragen. Voor haar, omdat ze zo breekbaar was onder de vrolijke laag, ondanks het oranje T-shirt, de bantuknots en de neonkleuren.

Tijdens het interview praatte ze gemakkelijk, te gemakkelijk. Ongevraagd en met de sterretjes van pret in haar ogen wijdde ze uit over 'vroeger'. Vroeger, toen ze nog maar klein was, vond weer een nieuwe vriend van haar moeder dat ze te veel praatte. Dat ze te veel was. Vroeger, toen haar moeder het opnam voor weer een nieuwe vriend die zichzelf boven haar stelde, zijn behoeftes boven haar belangen.

'Vroeger' had geleid tot het medisch kindertehuis waar ik was voor het *Jeugdjournaal*. Iemand wilde aandacht voor de kinderen, dat mocht ook weleens. Er was een voetbalwedstrijd, haar team speelde in oranje. De reportage ging niet over haar 'vroeger'. Maar ik wilde haar toch de ruimte geven, dit verhaal van geweld en onthechting moest er kennelijk uit. In heel haar tienjarige of elfjarige leven had ze geen veiligheid gekend, geen geborgenheid.

Ze mocht mijn tranen niet zien, ik moest een paar keer stoppen. Veinsde hooikoorts, moest plassen, overleggen met de cameraman over technische dingen.

'Het ligt niet aan jou, jij doet het harstikke goed, supergoed. Jij doet het echt heel goed,' herhaalde ik als mantra. Ik hoopte maar dat ze die woorden zou onthouden, heel haar leven lang.

Later, tijdens de montage in Rotterdam, hoefde ik geen smoesjes meer te verzinnen. De cameraman nam het van me over, verzamelde quotes waar de reportage wel over ging.

'Jij hoeft dat niet allemaal nog eens te horen, ik spot wel,' had hij gezegd. Ik nam dankbaar zijn gebaar aan. Maar ook zonder terug

te luisteren, zonder het zoeken naar de passende quotes tussen het verdriet, heb ik het allemaal onthouden. Had ik haar meer geholpen als ik had verteld van mijn toen, mijn vroeger? Nog tot op de dag van vandaag vraag ik het me af. Maar wat ik sinds die novemberdag in 2009 zeker weet, is dat het ertoe doet, wat ik doe. En dat ik ertoe wil blijven doen, voor altijd, voor haar, voor hen en voor het meisje dat ik ooit was.

Arjan Visser

Een eeuwig ogenblik

Interviewers zijn rare mensen. Ze willen zich dienstbaar opstellen en zeuren vervolgens over gebrek aan waardering. Ze blijven buiten beeld, maar verlangen er heimelijk naar om gezien te worden. Dus interviewen ze elkaar. Of schrijven ze verhalen over de interviews die ze hebben gemaakt.

Aangezien ik waarschijnlijk vanwege mijn ‘Tien Geboden’-serie in *Trouw* voor dit project ben gecast, lijkt het me beter om meteen maar eerlijk op te biechten dat ik net zo gemankeerd ben als de rest. En nu ik hier toch sta, in dit kleine licht, zal ik ook schaamteloos zijn en pochen dat ik in de afgelopen vierentwintig jaar bijna zeshonderd mensen voor de krant heb geïnterviewd en van 1999 tot 2001 nog een stuk of vijftien voor het VPRO-programma *Eer en Geweten*. In tegenstelling tot de publicaties in de krant, kon ik na de uitzendingen op televisie zien in welke mate mijn bijdragen werden gewaardeerd. Zo zagen ongeveer 25.000 kijkers het charmante geworstel met de grote levensvragen van een jonge schrijver die inmiddels aan drankzucht ten onder is gegaan, terwijl meer dan een half miljoen mensen bleek te hebben afgestemd op de aflevering van een populaire cabaretier die onthulde dat hij ooit een snor had gedragen.

In dit hoekje van de fabriek – daar waar de grote, persoonlijke verhalen worden geassembleerd – weten we dat de meeste belangstelling bestaat voor mensen van wie men alles al denkt te weten. En dat niet alleen: hoe bekender de geïnterviewde, des te hoger ook de ster van de interviewer lijkt te rijzen. Het maakt indruk als ik zeg dat ik van gedachten heb gewisseld met Madelene Albright, André Hazes of Ayaan Hirsi Ali ('Zo, zo!'), terwijl ik minstens zulke interessante gesprekken heb gevoerd met treinmachinisten voor een clubblad van de Nederlandse Spoorwegen (*Apart*) en ook veel heb opgestoken van de zakenvrouwen bij wie ik, in opdracht van de redactie van *Forum*, een periodiek van VNO-NCW, op bezoek ben geweest ('Goh'). Voor mij is er geen verschil; ik ben overal dezelfde luisteraar.

Toch leek er in 2003 iets te veranderen aan mijn rol als gesprekspartner: ik debuteerde als schrijver en in datzelfde jaar belandde mijn roman *De laatste dagen* op de shortlist van de AKO Literatuurprijs. In de maand na deze bekendmaking sprak ik voor de 'Tien Geboden' met Hella Haasse die met haar boek *Sleuteloog* ook een van de genomineerden was. Het klinkt nog steeds aanmatigend, maar toch: dit keer ging ik bij een collega op bezoek.

Of het voor mij ook geldt weet ik niet – ik heb de neiging om te gaan babbelen – maar schrijvers zijn doorgaans ideale interviewkandidaten: ze komen met panklare, goed geformuleerde, zinnig klinkende antwoorden en hebben vaak ook nog een paar mooie anekdotes in de aanbieding. Het nadeel van zo'n interview vind ik dat je er haast geen moeite meer voor hoeft te doen.

Het gesprek met Hella Haasse kwam aarzelend op gang.

We spraken eerst over De Prijs en het gedoe eromheen.

Roem, daar had ze niets mee, niets, zei ze: 'Ik zal toch wel schrijven, ook als geen hond er meer wat aan vindt.'

Ik loog dat ik er net zo over dacht.

Ze schonk mijn kopje nog eens vol met thee.

Ik kan niet meer achterhalen wanneer het precies gebeurde, maar na verloop van tijd waren we toch iets dichterbij elkaar komen te zitten en was het net alsof ik bij iemand op bezoek was die ik nog van vroeger kende. Het leeftijdsverschil was verdampt, vragen veran-

derden in milde aansporingen om verder te gaan, meer te vertellen.

Over die ene nacht in Jakarta, toen ze als jong meisje een geest gezien meende te hebben.

Over de verrekijker van haar vader, gericht op de glasheldere hemel van het zuidelijk halfrond.

Over haar verdriet om het plotselinge vertrek naar Holland, waar ze als negenjarige naar een 'kinderpension' werd gestuurd omdat haar zieke moeder ging kuren in Davos en haar vader in Indië moest achterblijven.

Ze zei: 'Ik stuurde briefjes naar Zwitserland waarin ik mijn moeder schreef dat ik nooit meer stout zou zijn, maar daar reageerde ze niet op.'

Niet dat ze haar ouders iets kwalijk nam. Het was een andere tijd. Ze was inmiddels 85 en had er nu zelf ook moeite mee om zich aan te passen en tegelijkertijd afstand te bewaren zodat haar innerlijke wereld niet zou worden aangetast.

'Want dat is het beste wat je hebt en het laatste wat je behoudt.'

Aan het einde van de middag kwam haar man, Jan van Lelyveld, melden dat het avondeten aanstonds zou worden opgediend. De tijd was omgevlogen, zei ze. Niet alleen deze uren, maar, nu we het er toch over hadden: alle dagen van haar leven leken in een seconde voorbij te zijn gegaan. Ze kon zich nog moeiteloos terug verplaatsen in allerlei scènes uit haar jeugd, met alles wat erbij hoorde: de kleuren, de geuren, de geluiden, het licht. Het oerwoud. De zon zien opgaan vanaf een bergtop op Java.

'Ik heb het beleefd,' zei ze, 'ik heb het meegemaakt en als ik eraan denk, ben ik er weer. En dan herinner ik mij dat ik op die momenten al heb gedacht: dit is een eeuwig ogenblik voor mij. Dit gaat nooit voorbij.'

Ik bedankte haar ontroerd en begon met tegenzin mijn spullen in te pakken.

'Wat denk je,' vroeg ze, 'zullen we het hier bij laten?'

'Hoe bedoel je?'

'Dat wij ons dit gesprek gewoon zullen herinneren. Het hoeft van mij niet in de krant.'

Waarschijnlijk heb ik gezegd dat het verhaal te mooi was om niet te delen. Dat zou in ieder geval het eerlijkste antwoord zijn geweest; ik verheugde me er niet alleen op het artikel te schrijven maar wilde vooral dat zo veel mogelijk mensen het zouden lezen.

Een maand later zagen Hella en ik elkaar terug in de Hilversumse studio van het televisieprogramma *Barend en Van Dorp*. Ze was iets verlaat wegens de ziekte van haar man. De visagistes schuimden onrustig de kleedkamer af, driftig op zoek naar ene Hella. Jong, oud: iedere vrouw werd aangeklampt.

‘Hella?’ ‘Hella?’

Daar kwam ze dan eindelijk binnen geschuifeld.

‘Hella! Snel! Haren, make-up, we hebben nog tien minuten!’ En mevrouw Kok, de echtgenote van de geagiteerde voorzitter van de AKO Literatuurprijs, moest óók nog in de maquillage.

Later heb ik de opnames nog eens teruggezien. Wij, de genomineerden, zaten verkrampt te grijnzen op een kleine tribune rondom de talkshowtafel. Wim Kok ontweek lastige vragen over het gedrag van kroonprins Willem-Alexander. Jan Mulder at een nootje. Hella Haasse mocht als eerste vertellen wat haar ‘nieuws van de dag’ was, een item waarvoor niet meer dan een halve minuut zendtijd per spreker was ingeruimd. Haar nieuws betrof de persvrijheid in Indonesië die onder druk stond en ze eindigde haar haastige betoog met de vraag of de advocaat in haar verhaal, Mochtar Lubis, wellicht familie was van een schrijver met dezelfde naam die zij vroeger had gekend.

‘We gaan het uitzoeken,’ zei Frits Barend jolig.

Hup, door naar de volgende spreker. En de volgende. En de volgende. Gesprekje, muziekje, gesprekje, reclame, juryrapport, tromgeroffel en daar stond Dik van der Meulen, de biograaf van Multatuli, met een cheque van 50.000 euro in zijn linker- en een gekke bronzen kikker in zijn rechterhand. Applaus. Binnen een uur was het allemaal gepiept. Hella Haasse sloeg de afterparty over. Een week later won ze de NS Publieksprijs voor *Sleuteloog* en maakte diezelfde maand nog haar rentree als hoofdgast van *Barend en Van Dorp*.

In 2011 overleed ze, 93 jaar oud.

Dit jaar verscheen *Leven in verbeelding*, de biografie die Aleid Truijens over haar schreef. Op pagina 171 duikt ineens mijn naam op. Een heuse voetnoot voor het ‘Tien Geboden’-interview, een gesprek dat, als ik net zo bescheiden als Hella Haasse was geweest, alleen in onze gedachten bewaard zou zijn gebleven.